

ตอบปัญหาธรรม

เรื่อง

บุญ บาป นรก สวรรค์ คนตายแล้วเกิดอีกหรือไม่?

พระราชสิทธิมนี (โชดก ป.๕)

ตอบปัญหาธรรม

ของ

พระราชสิทธิมนี (โชคก ป.๕)

พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

เมื่อข้าพเจ้าไปอบรมนักศึกษาแห่งหนึ่ง มีนักศึกษาถามปัญหาในที่ประชุมรวม ๗ ข้อด้วยกัน เห็นว่าอาจจะเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้อ่าน นักศึกษานักปฏิบัติธรรมและท่านผู้สนใจอื่น ๆ อีก จึงได้นำมาบันทึกไว้โดยถืออุดมคติที่ว่า

“เห็นแล้วจดไว้ทำให้แม่นยำ
เหมือนทราบแล้วจำไว้ได้ทั้งหมด
เมื่อหลังลืมไปจักได้สอบสวน
คงไม่แปรปรวนจากที่จดลง”

คำถามและคำตอบ

๑. ถามว่า คนมีทุกข์หรือคนบาปหนานั้น สาเหตุเป็นมาอย่างไร และบุคคลจำพวกนี้ เมื่อตายไปแล้ว จะได้ไปสวรรค์หรือตกนรก ถ้าตกนรกจะได้ตกทั้ง ๘ ขุมหรือเพียงแต่ละขุม ฯ

๑. ตอบว่า คนมีทุกข์กาย เช่น โรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน เพราะโทษปาณาติบาต คือ ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เบียดเบียนผู้อื่น สัตว์อื่น ให้ทุกข์แก่ท่าน ทุกข์นั้นถึงตัว

คนมีทุกข์ยากลำบาก หรือคนที่ยากจนเจ็บใจไร้ทรัพย์อับปัญญา
เพราะโทษที่ตนเป็นคนตระหนี่ถี่เหนียว ไม่ได้ทำบุญทำทานไว้ในปางก่อน
ยังมีหลักฐานรับรองได้ว่า

ทลิตุโท ทุกฺขิตโต ปุพฺเพ

ทานสึลาวิจิณฺณา

เอวํ ปสฺสสึ โยทานิ

กตตพฺพํ กุสลํ พหุํ

คนที่ยากจนเจ็บใจไร้ทรัพย์อับปัญญาในชาตินี้ เพราะชาติปาง-
ก่อนโน้นเป็นผู้ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่ได้ทำบุญทำทานไว้ ไม่ได้รักษาศีล ไม่ได้
เจริญกรรมฐาน ครั้นมาเกิดในชาตินี้ จึงเป็นผู้ยากจน มีแต่ความทุกข์ยาก
ลำบาก อุดรยากยากแค้นแสนทุกข์ทรมาน เมื่อผู้ใดรู้ได้เห็นอยู่อย่างนี้แล้ว
ผู้นั้นจงอย่าประมาท รีบพยายามทำแต่ความดีทางกาย วาจา ใจ ให้มาก ๆ
คือ ทำทานกุศล ศีลกุศล ภาวนากุศลให้เต็มที

ส่วนคนบาปหนานั้น สาเหตุมาจากความประพฤติชั่วทางกาย วาจา
ใจ ได้แก่ประพฤติกายทุจริต ๓ คือ ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดประเวณี
ประพฤติวจีทุจริต ๔ คือ พูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด พูดเพ้อเจ้อไว้
สาระประโยชน์ ประพฤติมนะทุจริต ๓ คือ โลภอยากได้ของเขา พยาบาท-
ปองร้ายเขา เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม

บุคคลเหล่านี้ ถ้าเขารู้ตัวว่าเป็นคนทุกข์ยากลำบาก เป็นคนยากจน
เจ็บใจแล้วไซ้จะมีได้ประมาทมัวเมา รีบปฏิบัติตนตามคำสอนของพระพุทธเจ้า
อย่างนี้ คือ

๑. ไม่ซี้เกียจ ไม่ซี้โกง ไม่สุมฝืนกินกัญชา ไม่กินเหล้าเมาสุรา
ไม่ไปหาอบายมุข

๒. รู้จักประหยัด ไม่สุรุ่ยสุร่าย ใช้จ่ายแต่พอควร

๓. เริ่มรับบำเพ็ญทาน รักษาศีล เจริญภาวนา

เมื่อปฏิบัติตนได้อย่างนี้ ก็มีหวังจะได้อยู่ดีกินดีมั่งคั่งสมบูรณ์ มั่งมีศรีสุข ไม่เป็นคนทุกข์ยากลำบาก ไม่ยากจนเข็ญใจ เมื่อแตกตายเป็นลาภชั้นยังมีหวังจะได้ไปสู่สุคติ คือ มนุษย์ เทวดา และมีหวังจะได้ไปเกิดเป็นพรหม และมีหวังจะได้ไปสู่พระนิพพาน ตามสมควรแก่บารมีที่ตนได้ทำไว้

ตรงกันข้าม ถ้าหากว่าถอยหลังลงคลอง ก่อกรรมทำชั่วทางกาย วาจา ใจ มีประการต่าง ๆ แล้วไซ้ ก็จะได้พบแต่ความยากจนข้นแค้นแสนเข็ญ เข้าในหลักของโบราณว่า “ยิ่งอดยิ่งอยาก ยิ่งทุกข์ยิ่งยาก” เอาตัวไม่รอด เมื่อแตกตายเป็นลาภชั้นก็จะได้ไปตกนรกไม่ใช่แต่เพียง ๘ ชุมเท่านั้น อาจจะได้ตกมากถึง ๔๕๖ ชุมก็ได้ ทั้งนี้แล้วแต่บาปกรรมที่ตัวเขาทำไว้

ตัวอย่าง เช่น นายจุนทสุกริก ซึ่งปรากฏอยู่ในคัมภีร์ของพระพุทธศาสนา มีเรื่องเล่าไว้ว่า สมัยเมื่อพระพุทธเจ้าของเราประทับอยู่ที่พระเวฬุวันมหาวิหาร ประารภถึงนายจุนทสุกริก แล้วแสดงธรรมให้พระสงฆ์ฟัง ความย่อว่า นายจุนทสุกริกนั้น เป็นคนทำแต่ความชั่ว ผ่าสัตว์ตัดชีวิตเป็นประจำเป็นเวลานานถึง ๕๕ ปี ไม่ได้ทำบุญกุศลอะไรไว้เลย เขาเกิดมาเพื่อสร้างบาปแท้ ๆ วันหนึ่งเขาป่วยหนัก ความร้อนของอเวจีนรกปรากฏแก่เขา เขาจึงร้องเหมื่อนกันกับหมู แล้วจึงคลานไปคลานมาอยู่ภายในบ้านของเขา นั่นเอง ทั้งร้องทั้งคลานอยู่อย่างนี้เป็นเวลา ๗ วัน พวกภิกษุเดินผ่านประตูบ้านไปได้ยินเสียงร้อง นึกว่าเป็นเสียงหมู เวลากลับมาจึงได้กราบทูลพระพุทธเจ้า “เสียงหมูร้องที่บ้านของนายจุนทสุกริกได้ ๗ วันกับวันนี้ คงจะทำความผิดอะไรสักอย่างหนึ่งพระเจ้าข้า” พระพุทธองค์จึงตรัสว่า “ภิกษุ

ทั้งหลาย นั้นไม่ใช่เสียงหมูร้อง ความร้อนของอเวจีมหานรกปรากฏแก่เขา
เขาร้องและคลานไปมาอยู่ในบ้านครบ ๗ วันแล้ว วันนี้เขาตายและเกิดใน
อเวจีมหานรกแล้ว” ดังนั้น พวกภิกษุกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
คนที่ทำบาปหยาบช้าอย่างนี้ อยู่ในโลกนี้ก็เศร้าโศกถึงขนาดนี้ ตายแล้วก็
จะไปเกิดในที่เศร้าโศกอีกหรือพระพุทธเจ้าข้า” สมเด็จพระบรมศาสดาจึง
ตรัสว่า

“อาม ภิกขเว ปมตฺโต นาม คหณฺโฐ วา โหตุ ปพฺพชิตฺโต
วา อุกฺกตฺถ โสจติเยว”

ถูกแล้วภิกษุทั้งหลาย ขึ้นชื่อว่าคนประมาทแล้ว จะเป็นคฤหัสถ์ก็ตาม
เป็นบรรพชิตก็ตาม ย่อมเศร้าโศกในโลกทั้ง ๒ เป็นแน่แท้ ดังนั้น แล้วตรัส
พระคาถานี้เป็นหลักฐานยืนยันไว้อีกว่า

อิธ โสจติ เปจฺจ โสจติ	ปาปการี อุกฺกตฺถ โสจติ
โส โสจติ โส วิหณฺณติ	ทิสฺวา กมฺมกิลิฏฺฐมตฺตโน

บุคคลที่ทำแต่บาปไว้ ย่อมเศร้าโศกในโลกนี้ ตายไปแล้วก็เศร้าโศก
เขาย่อมเศร้าโศกในโลกทั้ง ๒ เขาย่อมเศร้าโศก เขาย่อมเดือดร้อน เพราะ
ผลกรรมที่เศร้าหมองของตน ดังนั้น

๒. ถามว่า คนมีสุขหรือคนมีบุญนั้น บุพเพสันนิวาสมาจากบุคคล
จำพวกไหน ทำไมพระพุทธองค์ผู้รู้ยิ่งเห็นจริงด้วยพระองค์เองแล้ว จึงไม่
บัญญัติให้บุคคลที่เกิดมาในโลก เป็นคนมีความสุขและเป็นคนมีกุศลด้วยกัน
ทุกคน ทางธรรมวินัยและทางโลกบัญญัติไว้อย่างไร ?

๒. ตอบว่า คนมีสุขหรือคนมีบุญกุศลนั้น บุพเพสันนิวาสมาจาก
จำพวกคนบุญ คือคนจำพวกนั้นทำแต่บุญ ทำแต่กุศล จึงมีผลให้ได้รับ
แต่ความสุข สมดังคำที่พระพุทธเจ้าตรัสรับรองไว้ว่า

“มา ภิกขเว ปุณฺณานิ ภายิตถ สุขสฺเสตํ อธิวณฺโณ”

คุกร ท่านผู้เห็นภยในวัฏฏสงสารทั้งหลาย พวกท่านอย่าพากัน
กลัวบุญ คำว่า “บุญบุญ” นี้ เป็นชื่อของความสุข

สุโข ปุณฺณสฺส อจฺจโย การทำบุญไว้มาก ๆ ให้เกิดแต่ความสุข
เมื่อจะกล่าวโดยย่อ ๆ แล้ว ก็เนื่องมาจากเหตุ ๒ ประการ คือ

ประการที่ ๑ เพราะคนจำพวกนั้นเป็นคนมีศรัทธา ได้ทำบุญกุศล
คือ ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนาไว้ในชาติปางก่อนโน้น เรียกว่า
ปุพฺพเพกตปุณฺณตา ความเป็นผู้ได้ทำบุญไว้ในปางก่อน คือบุพเพสันนิวาส
นั่นเอง ข้อนี้องค์สมเด็จพระชินสีห์ก็ได้ตรัสไว้ว่าเป็นมงคลอันสูงสุดประการ
หนึ่ง ในมงคล ๓๘ ประการ

ประการที่ ๒ เพราะในปัจจุบันนี้เป็นผู้ตั้งตนไว้ในทานกุศล ศีลกุศล
ภาวนากุศล และทั้งเป็นผู้ตั้งตนไว้ในคุณธรรม ๔ ประการ คือ

๑. อุฏฺฐานสํปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น ในการประกอบกิจ
เครื่องเลี้ยงชีวิตที่ดี ในการศึกษาเล่าเรียนที่ดี ในการทำธุระหน้าที่ของตนที่ดี

๒. อารักขสํปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รักษาทรัพย์ที่ตน
แสวงหามาได้ด้วยความหมั่น ไม่ให้เป็นอันตรายก็ดี รักษาการงานของตัว
ไม่ให้เสื่อมเสียไปก็ดี

๓. กัลยาณมิตตา คบแต่เพื่อนเป็นคนดี ไม่คบคนชั่ว

๔. สมชีวิตา ความเป็นผู้รู้จักประหยัด เลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่
กำลังทรัพย์ที่หามาได้ ไม่ให้ผิดเคืองนัก ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก

เมื่อผู้ใดประกอบด้วยคุณธรรมดังกล่าวมา มีทาน ศีล เป็นต้นนี้ ผู้
นั้นเชื่อว่าเป็นผู้ยึดมั่นไว้ได้ซึ่งประโยชน์ในโลกนี้และประโยชน์ในโลกหน้า ย่อม

จะมีแต่ความสุข ความเจริญ ย่อมจะมีแต่ความมั่งคั่งสมบูรณ์ไปด้วยทรัพย์
ภายนอก และทรัพย์ภายใน เพราะทำแต่บุญกุศลอันจะอำนวยผลนำตนมิ
ให้ทุกข์ยากลำบาก เรียกว่า เป็นผู้มาดี ไปดี อยู่ดี กินดี องค์สมเด็จพระ-
ชินสีห์ได้ทรงแสดงบุคคลไว้ ๔ จำพวก ซึ่งมีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก
เล่มที่ ๒๑ หน้า ๑๘๓ ใจความว่า

บุคคลมี ๔ จำพวก คือ:-

๑. อุฏฺฐานผลุปชวี น กมฺมผลุปชวี บุคคลบางคนอาศัยผลแห่ง
ความขยันหมั่นเพียรของตนเป็นอยู่ มิได้อาศัยผลแห่งกรรมเป็นอยู่

๒. กมฺมผลุปชวี น อุฏฺฐานผลุปชวี บุคคลบางคนอาศัยผลกรรม
เป็นอยู่ มิได้อาศัยผลแห่งความขยันหมั่นเพียรเป็นอยู่

๓. อุฏฺฐานผลุปชวี เจว กมฺมผลุปชวี จ บุคคลบางคนอาศัย
ความขยันหมั่นเพียรเป็นอยู่ด้วย อาศัยผลกรรมเป็นอยู่ด้วย

๔. เนว อุฏฺฐานผลุปชวี น กมฺมผลุปชวี บุคคลบางคนไม่อาศัย
ผลแห่งความขยันหมั่นเพียรเป็นอยู่ และไม่อาศัยผลแห่งกรรมเป็นอยู่

หมายความว่า คนจำพวกที่ ๑ มีความสุขอุดมสมบูรณ์ มั่งมีไม่
ยากจน เพราะผลแห่งความขยันในชาตินี้ คนจำพวกที่ ๒ บุญเก่าทำมาดี
ถึงชาตินี้ไม่ขยันหากยังร่ำรวยมั่งคั่งสมบูรณ์อยู่ เช่นได้รับมรดกตกทอดมา
จากบิดามารดา ปู่ย่า ตายายเป็นต้น คนจำพวกที่ ๓ ชาตินี้ก็ขยันด้วย
ชาติก่อนก็ทำมาดีด้วย บุญทั้งชาตินี้และชาติก่อนช่วยกันให้ผล จึงมีแต่
ความสุขความเจริญ คนจำพวกที่ ๔ ชาตินี้ก็ขี้เกียจ มัวแต่แส่หาอุบายมุข
ทั้ง ๖ ทั้งบุญเก่าก็ไม่มี ตกลงก็ยังทุกข์ยิ่งยาก ยิ่งอดอยากยากจนตลอดชาติ

ตัวอย่างสำหรับคนมีบุญ มีความสุข ได้แก่นางวิสาขามหาอุบาสิกา
ในศาสนาของพระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ และในศาสนาของพระ
พุทธเจ้าพระนามว่า กัสสปะ นางได้ทำบุญไว้มาก แล้วปรารถนาให้ได้
ตำแหน่งอุปัฏฐายิกาผู้เลิศ ครั้นมาถึงศาสนาของพระพุทธเจ้าของเรา นาง
เป็นหญิงที่มีบุญมาก มีความสุขมาก เป็นผู้เลิศกว่าใคร ๆ ทั้งหมดในฝ่าย
อุปัฏฐายิกาผู้ถวายปัจจัย ๔ อุปฐากพระพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระสงฆ์ วัน
หนึ่ง ๆ ไปสู่วัดเพื่อทำบุญอย่างน้อยวันละ ๒ เวลา เข้าเพลก็ถวายภัตตาหาร
แก่พระสงฆ์มีพระพุทธองค์เป็นประธาน เย็นก็ถวายเครื่องดื่ม ไม่เคยไปวัด
มือเปล่าเลย

เพราะเหตุผล ตัวอย่าง หลักฐาน ดังที่ได้แสดงมานี้ก็พอชี้ให้เห็นได้
แล้วว่า การที่บุคคลจะมีสุขหรือมีทุกข์นั้นมิได้ขึ้นอยู่กับพระพุทธเจ้า ขึ้นอยู่
ที่ตัวของบุคคลแต่ละคนนั่นเอง ใครทำดีได้ดี ใครทำชั่วได้ชั่ว พระพุทธเจ้า
มิได้เป็นเจ้าของแห่งบุญและบาป เป็นแต่ผู้ชี้บอกหนทางให้เท่านั้น คือ
ชี้บอกว่า

๑. ทางนี้ คือ โสกะ โทสะ โมหะ ไปอบายภูมิทั้ง ๔ ได้แก่นรก
เปรต อสุรกาย สัตว์ดิรัจฉาน

๒. ทางนี้ คือ ศีล ๕ กุศลกรรมบถ ๑๐ ไปสุคติ มีมนุษย์เป็นต้น

๓. ทางนี้ คือ มหากุศล มีให้ทาน พัณธรรมเป็นต้น ไปสวรรค์

๔. ทางนี้ คือ เจริญสมถกรรมฐาน ไปพรหมโลก

๕. ทางนี้ คือ เจริญวิปัสสนากรรมฐาน ไปพระนิพพาน

ส่วนการเดินทางตามที่พระองค์ทรงชี้บอกนั้น เป็นหน้าที่ของบุคคล
แต่ละคน เข้ากับตำราโบราณว่า **“กินเองจึงจะอิ่ม กินเองจึงจะอ้วน”**

ถ้าพระพุทธองค์ทรงชี้บอกแล้ว แต่เราไม่เชื่อและไม่เดินไปตามทางนั้นเราก็ไปไม่ถึงที่ดีเป็นแน่ ดุจบุคคลเชิญรับประทานอาหาร เมื่อเราไม่รับประทาน เราก็ไม่อิ่มเป็นแน่นอน จะอ้วนแทนกัน อิ่มแทนกันไม่ได้ ตัวอย่างคือ พระเทวทัตต์ แม้พระพุทธองค์ทรงบวชให้ ทรงเทศน์ให้ฟังชี้บอกแนวทางให้ทุกแง่ทุกมุม ก็ไม่รับเอาไปปฏิบัติ กลับไปทำชั่วจนต้องพาตัวไปตกอเวจีนรกหมกไหม้อยู่ตลอดกาล ฉะนั้น

ในทางธรรมวินัยท่านบัญญัติไว้ว่า เป็นเพราะกรรมของแต่ละบุคคล ที่ตนได้ทำไว้นั่นเอง เป็นผู้จำแนกแจกสรรพสัตว์ให้เป็นไปต่าง ๆ กัน ดังมีบาลีรับรองไว้ว่า

“กมฺมํ สตฺเต วิภชตี ยทิทํ หีนปฺปณฺติตาย”

“กรรมย่อมจำแนกสรรพสัตว์ให้แล้วและประณีตต่าง ๆ กัน”

ดังนั้น ด้วยอำนาจแห่งผลของกุศลกรรม คือผลแห่งทาน ศีล ภาวนา นั่นเอง ที่ตกแต่งให้บุคคลได้รับความสุข ผู้ที่ไม่ได้ให้ทาน ไม่ได้รักษาศีล และไม่ได้เจริญภาวนา ก็จะได้รับแต่ความทุกข์ยากลำบากนานาประการ

ในทางโลกก็เพราะเป็นผู้ซึ่งเกียจทำความดี มีแต่ทำความชั่ว เช่นดื่ม น้ำเมา เที่ยวกลางคืน เที่ยวดูการเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร เกียจคร้านทำงาน ไม่มีศีลธรรม ไม่มีวัฒนธรรมเป็นต้น ผลที่ได้รับ จึงมีแต่ความทุกข์ยากลำบาก ไม่มีความสุข ถ้ามีศีลธรรมดี มีวัฒนธรรมดี รู้จักสร้างตัวเอง มีความขยันหมั่นเพียรดี เว้นอบายมุข คือทางแห่งความ เสื่อม ทางแห่งความฉิบหายเสียได้ทั้ง ๖ ข้อแล้ว ย่อมจะมีแต่ความสุขกาย สบายใจ มีแต่ใจบุญใจกุศล ให้ผลเป็นสุขในที่ทุกสถาน ในกาลทุกเมื่อ

๓. ถามว่า สวรรค์และนรกนั้นมีจริงหรือ บุคคลตามข้อ ๑ และ

ข้อ ๒ นั้น เมื่อตายแล้ว จะได้ไปตกนรก และไปเกิดบนสวรรค์จริงหรือไม่? ใครจะเป็นผู้พิสูจน์ได้ มีอะไรเป็นเครื่องอ้าง ?

๓. ตอบว่า สวรรค์และนรกนั้นเป็นของมีจริงเต็ม ๑๐๐% คนจำพวกที่ ๑ ทำชั่ว คือคนบาปหนานี้ต้องไปอบายภูมิ ๔ มีนรก เป็นต้นแน่นอน คนจำพวกที่ ๒ ทำดี มีทำบุญให้ทาน รักษาศีล พังกรรม เจริญภาวนา เป็นต้น ต้องไปสวรรค์แน่นอน ดังมีบาลีเป็นหลักฐานรับรองไว้ว่า

น หิ ธมฺโม อธมฺโม จ
อธมฺโม นิรยํ เนติ

อุโภ สมฺวิปาภิโน
ธมฺโม ปาเปติ สุกตํ

บุญกับบาปทั้ง ๒ อย่างนี้ มีผลไม่เหมือนกัน คือ บาปนำไปตกนรก บุญนำไปสู่สุคติโลกสวรรค์ ทั้งนี้

ผู้ที่พิสูจน์บุญบาป สวรรค์ นรก เป็นต้นได้นั้น ต้องเป็นผู้มีปัญญา และปัญญาที่จะพิสูจน์ได้นั้น ก็ต้องคู่ควรกัน อุปมาเหมือนคลื่นวิทยุ ถ้าคลื่นไม่ตรงกัน ก็รับกันไม่ได้ ข้อนี้ก็เหมือนกัน

ปัญญานั้นมีอยู่ ๓ ชั้น คือ ชั้นต่ำ ชั้นกลาง และชั้นสูงสุด

ปัญญาชั้นต่ำ ได้แก่ปัญญาธรรมดาของสามัญชน ซึ่งเกิดจากการศึกษาเล่าเรียนทั้งทางโลกและทางธรรม ทางโลกกันนับตั้งแต่ ก. ไก่ ข. ไข่ เป็นต้น จนจบมหาวิทยาลัยได้ คร. สำเร็จปริญญาเอกเป็นที่สุด ทางธรรมกันนับเอาตั้งแต่ น.ธ.ตรี จนถึงประโยค ป.ธ. ๙ ความรู้ทั้งหลายแหล่เหล่านี้อาจไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ ยังอยู่ไกลกันมาก คนละมุมโลกทีเดียว

ปัญญาชั้นกลาง ได้แก่ปัญญาที่เกิดจากการคิดประติษฐ์สิ่งต่าง ๆ เช่น คิดสร้างรถยนต์ เรือยนต์ เรือบิน ระเบิด อาวุธชนิดต่างๆ ตลอดจนจรวดที่จะไปโลกพระจันทร์ พระอังคาร เป็นต้น ในทางธรรม ก็ได้แก่

ปัญญาที่สำเร็จมาจากการคิดทั้งหมด ปัญญาทั้งหลายเหล่านี้ ก็ไม่สามารถ
จะพิสูจน์ได้เช่นเดียวกัน

ปัญญาชั้นสูงสุด ได้แก่ภาวนามยปัญญา คือปัญญาที่สำเร็จมา
จากการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน เอารูปกับนามเป็นอารมณ์ เช่นเจริญ
สติปัฏฐานทั้ง ๔ เมื่อเจริญถูกหลักแล้ว จะเกิดปัญญาขึ้นมา ๑๖ ชั้น คือ

๑. นามรูปปริจเฉทญาณ ปัญญาชั้นนี้เห็นรูปกับนามเท่านั้น ยัง
พิสูจน์ไม่ได้

๒. บ้างยปริคคญาณ ปัญญาที่เห็นเหตุปัจจัยของรูป นามชั้นนี้
ก็ยังพิสูจน์ไม่ได้

๓. สัมมสนญาณ ปัญญาพิจารณาเห็นรูปนามเป็นของไม่เที่ยง
เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ปัญญาชั้นนี้ยังอยู่ในจินตามยปัญญา สำเร็จมาจากการคิด
ยังพิสูจน์ไม่ได้

๔. อุทยัพพญาณ ปัญญาพิจารณาเห็นความเกิดดับของรูปนาม
ชั้นนี้จัดเป็นภาวนามยปัญญา เห็นพระไตรลักษณ์ขนาดกลางก็ยังพิสูจน์ไม่ได้

๕. ภังคญาณ ปัญญาพิจารณาเห็นเฉพาะความดับไปของรูปนาม
ปัญญาชั้นนี้ก็ยังพิสูจน์ไม่ได้

๖. ภยญาณ ปัญญาพิจารณาเห็นรูปนามเป็นภัย น่ากลัว ก็ยัง
พิสูจน์ไม่ได้

๗. อาทีนวญาณ ปัญญาพิจารณาเห็นทุกข์ โทษของรูปนาม
ก็ยังพิสูจน์ไม่ได้

๘. นิพพิทาญาณ ปัญญาพิจารณาเห็นรูปนามเป็นภัย มีทุกข์โทษ
เกิดความเบื่อหน่าย ก็ยังพิสูจน์ไม่ได้

๙. มุญจิกัมยตาญาณ บัญญาพิจารณาเห็นรูปนามเป็นทุกขโทษ
เมื่อหน่ายอยากหลุดพ้นไป ก็ยังพิสูจน์ไม่ได้

๑๐. ปฏิสังขชาญาณ บัญญาพิจารณาเห็นรูปนามเป็นเช่น ญาณ
๖,๗,๘ นั้นแล้ว ตั้งใจปฏิบัติอย่างเข้มแข็งเต็มที่ ก็ยังพิสูจน์ไม่ได้

๑๑. สังขารูปกชาญาณ บัญญาพิจารณาเห็นรูปนามตามญาณ
ที่ ๑-๗-๘-๙-๑๐ แล้ว วางเฉย ไม่กลัว ไม่ดีใจ ไม่เบื่อ ก็ยังพิสูจน์ไม่ได้

๑๒. อนุโลมญาณ บัญญาพิจารณาเห็นพระไตรลักษณ์ชัดเจนแจ่ม
แจ้ง เริ่มรู้อริยสัจธรรมทั้ง ๔ แต่ยังไม่เต็มที่ ยังเป็นโลกียะอยู่ ก็ยังพิสูจน์
ไม่ได้

๑๓. โคตรภูญาณ บัญญาพิจารณาเห็นรูปนามเป็นเช่นญาณ ๖-
๗-๘-๙-๑๐-๑๑-๑๒ แล้ว ตัดขาดจากรูปนาม ทั้งรูปนาม ยึดพระ
นิพพานเป็นอารมณ์ ตัดขาดจากโคตรของปุถุชน เข้าสู่เขตของโลกุตตระชนิดหนึ่ง
อยู่ในระหว่างกึ่งกลางของโลกียะกับโลกุตตระ อุปมาเหมือนนกกับบุคคลเข้า
ประตูห้อง ขาข้างหนึ่งอยู่ในประตู อีกข้างหนึ่งอยู่นอกประตู จะบอกว่าอยู่
ในห้องก็ไม่ได้ จะบอกว่าอยู่นอกห้องก็ไม่เชิง คงอยู่ในระหว่างกึ่งกลางนั่นเอง
ถึงปัญญาขั้นนี้ ก็ยังพิสูจน์ไม่ได้

๑๔. มัคคญาณ บัญญาที่ตัดกิเลสขาด เป็นสมุจเฉทปหาน เป็น
โลกุตตระ มินิพพานเป็นอารมณ์ คือละสัkkายทิฏฐิความเห็นผิด คือเห็นว่า
บุญบาปนรกสวรรค์ไม่มี ตายแล้วไม่เกิดเป็นต้น ละวิจิกิจฉา คือความสงสัย
ลังเลใจในเรื่องพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ บุญ บาป นรก สวรรค์
มรรค ผล นิพพาน ละสัสสัปปตปราคาส คือการยึดถือศีลพรตนอกจาก
พระพุทธศาสนา เมื่อจะกล่าวโดยองค์ธรรมแล้วได้แก่ละทิฏฐิคติสัมปยุตตจิต

๔ ดวง คือ โลกมุขจิต ๔ ดวงนั่นเอง กับโมหจิต คือ วิจิทจิตอีก ๑ ดวง ดวงนี้แหละที่พาให้สงสัยเรื่องบุญ บาป นรก สวรรค์ มรรค ผล นิพพาน คนตายแล้วเกิดอีกหรือไม่ เมื่อผู้ใดปฏิบัติมาถึงปัญญาขั้นที่ ๑๔ นี้แล้ว จึงจะพิสูจน์ได้อย่างแน่นอนว่า สวรรค์และนรกนั้นเป็นของมีจริง ถ้ายังปฏิบัติไม่ถึงตรงนี้แล้วจะถกเถียงกันตลอดชาติ อุปมาเหมือนกันกับคนตาบอดมาแต่กำเนิด เมื่อได้ยินเขาพูดกันว่า กระต่ายขาว ก็จะถามว่า ขาวเหมือนอะไร เมื่อเขาตอบว่า เหมือนผ้าขาว ก็จะถามอีกว่า ผ้าขาวเหมือนอะไร เมื่อเขาบอกว่า เหมือนนกกาง ก็จะต้องถามอีกว่า นกกางเหมือนอะไร เมื่อเขาบอกว่า เหมือนสำลี ก็จะต้องถามอีกว่า สำลีเหมือนอะไร เมื่อเขาบอกว่า เหมือนนุ่น ก็จะต้องถามอีกว่า นุ่นเหมือนอะไร เมื่อเขาบอกว่า เหมือนฝ้าย ก็จะต้องถามอีกว่า ฝ้ายเหมือนอะไร เป็นต้น จนไม่มีที่สิ้นสุดยุติลงได้ เพราะเหตุไรจึงเป็นเช่นนั้น เพราะเขาตาบอดมาแต่กำเนิด ข้อนั้นฉันใด ผู้ปฏิบัติยังไม่ถึงญาณที่ ๑๔ ก็ฉันนั้น จะพิสูจน์สวรรค์ นรก บุญ บาป ไม่ได้เป็นอันขาด เพราะวิจิทจิตยังฝังลึกอยู่ในสมมต ยังไม่ได้ถอนออก ลูกศรนี้จะถอนออกได้ต้องอาศัยปัญญาที่ละเอียด คือ มัคคญาณ อย่างเดียวเท่านั้น

๑๕. ผลญาณ มีพระนิพพานเป็นอารมณ์ เป็นโลกุตระ

๑๖. บัณฑิตเวกชนญาณ ปัญญาที่ย้อนกลับไปพิจารณากิเลสที่ละแล้ว กิเลสที่เหลืออยู่ และมรรค ผล นิพพาน ที่ตนได้ปฏิบัติผ่านมาแล้วนั้น

หลักฐานในข้อนี้ มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ องค์สมเด็จพระบรมศาสดาทรงตรัสถามเอง ทรงตอบเองว่า

เสโท ปจวี วิเจสฺสติ ยมโลกญจ อิมิ สเทวกิ เป็นต้น ใจความว่า พระเสขบุคคล ๗ จำพวก คือ ท่านผู้เจริญวิปัสสนากรรมฐานผ่านญาณ ๑๖ ครั้งที่ ๑ เรียกว่า พระอริยบุคคลผู้ตั้งอยู่ในโศคาปัตติมรรค ๑ พระอริยบุคคลผู้ตั้งอยู่ในโศคาปัตติผล ๑ ผ่านญาณ ๑๖ ครั้งที่ ๒ เรียกว่า พระอริยบุคคลผู้ตั้งอยู่ในสภิกากามิมรรค ๑ พระอริยบุคคลผู้ตั้งอยู่ในสภิกากามิผล ๑ ผ่านญาณ ๑๖ ครั้งที่ ๓ เรียกว่า พระอริยบุคคลผู้ตั้งอยู่ในอนาคามิมรรค ๑ พระอริยบุคคลผู้ตั้งอยู่ในอนาคามิผล ๑ และท่านผู้เจริญวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อเป็นพระอรหันต์ กำลังตั้งอยู่ในพระอรหัตตมรรค ๑ พระเสขบุคคลทั้ง ๗ จำพวกนี้ จึงจะเป็นผู้แจ้งแทงตลอดแผ่นดิน คือรูปนามพร้อมทั้งอบายภูมิ ๔ คือ นรก เปต อสุรกาย สัตว์ดิรัจฉาน มนุษย์โลก ๑ เทวโลก ๒๖ ชั้น พระเสขบุคคลทั้ง ๗ นี้แหละ จะเป็นผู้เลือกบทพระธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ดีแล้ว คือ โพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการตามความเป็นจริง ดังนี้

๔. ถามว่า บุคคลที่เกิดมาแล้ว มีชีวิตรอดจากทารกมาเป็นเด็ก แต่อยู่ได้ไม่ถึงปีก็ตายไป ที่ตายไปเพราะโรค เพราะชรา เพราะฆ่าตัวตาย เพราะถูกบุคคลอื่นฆ่าตาย และตายไปด้วยอุบัติเหตุ และที่อยู่ ณ โรงพยาบาลโรคจิตก็มี บุคคลเหล่านี้ท่านแสดงว่า เป็นผู้บาปหนาใช่ไหม ? ทางธรรมวินัยท่านแสดงไว้อย่างไรบ้าง และตายแล้วจะต้องไปเกิดที่ไหน ?

๔. ตอบว่า พวกนี้เป็นพวกที่บาปหนาจริง ทางธรรมวินัยท่านแสดงไว้ว่า

๑. ผู้ที่ยังเด็กอยู่ตายไปก็ดี เป็นโรคตายก็ดี เพราะโทษปาณาติบาต
๒. ผู้ที่ตายไปเพราะชรานั้น เนื่องจากหมดอายุ หมดบุญที่ทำไว้มิใช่บาปหมด ถ้าทำบาปไว้ยังจะต้องไปรับบาปอีก

๓. ผู้ที่ตายเพราะฆ่าตัวตาย ก็เพราะโทษปาณาติบาต โทษคิด
ประทุษร้ายคนอื่น สัตว์อื่น

๔. ผู้ที่ตายไปเพราะถูกฆ่า ก็เพราะโทษปาณาติบาตเช่นกัน

๕. ผู้ที่ตายไปเพราะอุบัติเหตุ ก็เพราะโทษปาณาติบาต

โทษปาณาติบาตซึ่งให้ผลในปวัตติกาลยังมีอยู่อีกมากมาย เช่น เป็น
คนทุพพลภาพ รูปไม่สวย กำลังอ่อน เจริญชา ชีขลาด มีโรคภัยเบียดเบียน
มีสมบัติก็พินาศไปเพราะไฟ โจร น้ำ มีอายุสั้น มีบริวารที่ไม่ซื่อสัตย์
ทรยศบ้าง พินาศบ้าง จิบหายไปบ้าง เป็นต้น

๖ ผู้ที่อยู่โรงพยาบาลโรคจิตนั้น เขาเรียกว่า โรคบ้า บ้านนั้นมีมาก
มายเหลือเกิน คือบ้า ๙ จำพวกก็มี บ้า ๑๐๘ ก็มี บ้า ๑,๕๐๐ ก็มี
คนทุก ๆ คน เว้นพระอรหันต์เสีย มีเลือบ้าอยู่ด้วยกันทั้งนั้น คือ

๑. ราคุมมตฺตก เป็นบ้าเพราะราคะ

๒. โทสุมมตฺตก เป็นบ้าเพราะโทสะ

๓. โมหุมมตฺตก เป็นบ้าเพราะโมหะ

๔. ทิฏฐิมมตฺตก เป็นบ้าเพราะทิฏฐิ

๕. มานุมมตฺตก เป็นบ้าเพราะมานะ

๖. ปิตฺตุมมตฺตก เป็นบ้าเพราะดีชาน คือบ้าดีเดือด

๗. ปโยคุมมตฺตก เป็นบ้าเพราะถูกผีสิง หรือเป็นบ้าเพราะ

ถูกว่าน ถูกเวทมนต์กลคาถา

๘. สุรุมมตฺตก เป็นบ้าเพราะสุรา คือเป็นคนขี้เหล้า ขี้เมา

๙. ทุสฺสุมมตฺตก เป็นบ้าเพราะไปประทุษร้ายคนอื่น ซึ่งไม่
มีความผิด ย่อมจะได้รับโทษ ๑๐ ประการ มีถูกกล่าวคู่ เป็นบ้าเป็นต้น

เท่าที่แสดงมานี้ก็พอชี้ให้เห็นแล้วว่า สรรพสัตว์เป็นไปต่าง ๆ กัน เพราะอำนาจแห่งการกระทำดี และการกระทำชั่วของตัวนั่นเองเป็นต้นเหตุ เวลาตายไปแล้วก็ต้องไปตามยถากรรมของตน ผู้ที่ทำความดีก็ไปสู่สุคติ คือไปเป็นมนุษย์และเทวดาเป็นตัวอย่าง ผู้ที่ทำความชั่วก็ไปสู่ทุคติ คือไปอบายภูมิทั้ง ๔ ได้แก่การไปตกนรกบ้าง ไปเกิดเป็นเปรตบ้าง ไปเกิดเป็นอสุรกายบ้าง ไปเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานบ้าง สุดแล้วแต่กรรมของตน

แม้ในสมัยสมเด็จพระผู้มีพระภาคยังทรงพระชนม์อยู่ก็ได้มีมาณพคนหนึ่ง ชื่อว่า สุภมาณพ ได้ทูลถามเรื่องกรรมต่อพระพุทธองค์มีอยู่ ดังต่อไปนี้

สุภมาณพทูลถามว่า “เหตุใดในโลกนี้มีอายุจึงมีอายุไม่เท่ากัน มีอายุสั้นบ้าง ยืนบ้าง พระเจ้าข้า ?”

พระพุทธองค์ทรงตอบว่า “มนุษย์ในโลกนี้มีอายุสั้นนั้น เป็นเพราะชาติก่อนได้ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตไว้มาก ส่วนที่มีอายุยืนเป็นเพราะได้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต”

สุภมาณพทูลถามว่า “เหตุใดบางคนจึงมีโรค บางคนไม่มีพระเจ้าข้า ?”

พระพุทธองค์ทรงตอบว่า “คนที่มีโรคนั้น เป็นเพราะชาติก่อนได้สร้างความโหดร้ายทารุณต่อสัตว์ไว้มาก ส่วนคนที่ไม่มีโรคนั้น เป็นเพราะได้สร้างความกรุณาปราณีโอบอ้อมอารีต่อสัตว์ทั่วไป”

สุภมาณพทูลถามว่า “เหตุใดบางคนก็มีรูปร่างสวย บางคนก็ไม่สวยเล่า พระเจ้าข้า ?”

พระพุทธองค์ทรงตอบว่า “คนที่มีรูปร่างสวย เป็นเพราะชาติก่อนได้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่สัตว์ทั่วไป ส่วนผู้ที่ไม่สวยนั้นเป็นเพราะมากไปด้วยความอาฆาตพยาบาทแก่สัตว์ทั้งหลาย”

สุภมาณพทูลถามว่า “เหตุใดบางท่านจึงมีบริวารสมบุรณ์ บางคนก็อาภัพเล่า พระเจ้าข้า ?”

พระพุทธองค์ทรงตอบว่า “ผู้ที่มีบริวารสมบุรณ์เพราะชาติก่อนประกอบแต่เมตตาจิต ส่วนคนที่อาภัพนั้น เป็นเพราะมากไปด้วยความอิจฉาริษยา”

สุภมาณพทูลถามว่า “เหตุใดบางคนก็จน บางคนก็มั่งมีเล่า พระเจ้าข้า ?”

พระพุทธองค์ทรงตอบว่า “ผู้ที่ยากจน เป็นเพราะชาติก่อนตระหนี่เหนียวแน่นในทรัพย์ ไม่กล้าบริจาคให้ทาน ส่วนผู้ที่มีมั่งมีนั้น เพราะชาติก่อนนิยมการบำเพ็ญทานอยู่เป็นนิตย์”

สุภมาณพทูลถามว่า “เหตุใดบางคนก็สูงศักดิ์ บางคนก็ต่ำศักดิ์เล่า พระเจ้าข้า ?”

พระพุทธองค์ทรงตอบว่า “ผู้ที่สูงศักดิ์ เป็นเพราะชาติก่อนมีความเคารพในผู้ที่ทรงคุณวุฒิและวัยวุฒิ ส่วนผู้ต่ำศักดิ์นั้น เป็นเพราะขาดความเคารพยำเกรงในผู้ใหญ่”

สุภมาณพทูลถามว่า “เหตุใดบางคนปัญญาเฉียบแหลม บางคนโง่เขลาเบาปัญญาเล่า พระเจ้าข้า ?”

พระพุทธองค์ทรงตอบว่า “ผู้ที่มีปัญญาเฉียบแหลม เป็นเพราะชาติก่อนได้คบหาสมาคมอยู่กับบัณฑิตเป็นนิตย์ ส่วนผู้โง่เขลาเบาปัญญานั้น เป็นเพราะไม่สนใจไปคบหาสมาคมกับบัณฑิต” ดังนี้

๕. ถ้ามว่า โจรที่ได้สัญญาว่า “ใจดำอำมหิต” นั้น บพเพสันนิวาสมาจากจำพวกบาปหนาใช่ไหม ทางธรรมวินัยจะมีวิธีสั่งสอนและจับมาชูปให้เป็นคนดีได้หรือไม่ ยกตัวอย่างประกอบด้วย ?”

๕. ตอบว่า มาจากบุญก็มี มาจากบาปหนาก็มี มาจากคนบุญก่อนแต่กลายเป็นมหาโจรไปก็มี

ที่ว่ามาจากบุญนั้น เช่นบางคนเกิดในตระกูลดี พ่อแม่ก็มั่งคั่ง สมบูรณ์ แต่ภายหลังกลับเป็นคนชั่ว เป็นคนบาปก็มี ทั้งนี้ เพราะการคบกันเป็นเหตุ เช่น พระเจ้าอชาตศัตรูมีบุญมากอยู่ ถ้าออกบวชจะได้เป็นพระอรหันต์ แต่ไปคบกับพระเทวทัตต้องทำบาปหนัก คือ อนันตริยกรรม ได้แก่ฆ่าพระราชบิดาของตัวเอง ต้องไปตกโลหกุมภีนรกเป็นตัวอย่าง และนอกจากนี้ยังมีอีก เช่น พระองค์สิริมาลเถระ เดิมท่านเป็นคนดี มีบุญมีกุศลมาก ขนาดเป็นพระอรหันต์ได้นั้นแหละ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด เก่งกาจสามารถในการศึกษาเล่าเรียนศิลปศาสตร์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีทีเดียว แต่เพราะไปคบกับคนไม่ดี จึงเป็นเหตุให้เสียคน จนได้นามว่า “มหาโจร” ครั้นภายหลัง ท่านมาคบกับนักปราชญ์ราชบัณฑิต คือ พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนให้ท่านละชั่ว ประพฤติดีเป็นคนดี คือเจริญวิปัสสนากรรมฐานจนได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์

ที่ว่ามาจากความเป็นคนใจบาปหยาบเข้าในชาติปางก่อนนั้นก็มี เช่นในชาติก่อนได้ทำความชั่วไว้ ครั้นมาชาตินี้ความชั่วนั้นยังตามมาให้ผลอยู่ ตัวอย่างคนที่เป็นโจร เป็นผู้ร้ายใจดำอำมหิต ปล้นฆ่าชาวบ้านบ่อย ๆ พวกนี้มาจากสัตว์นรก มากไปด้วยโทษะ ไม่มีเมตตาปราณีต่อสรรพสัตว์เลย ตัวอย่างเช่น นายโจรผู้เป็นสามีของนางกุนทลเกสรีเถรี ในเมืองราชคฤห์มหานคร เป็นมหาโจรใจดำอำมหิตมากต่อมากแล้ว แม้ภรรยาของตนเองก็ยังลงไปฆ่าเพื่อเอาสมบัติเอาเครื่องประดับจากนางตามวิสัยโจร แต่นางฉลาดกว่าเลยปลกลงเหวตายเสียก่อน แล้วนางก็ออกบวชเจริญวิปัสสนากรรมฐาน

จนได้เป็นพระอรหันต์ ตามประวัติเล่าไว้ว่าในชาติก่อน ๆ โนนก็เคยเป็นโจรใจอำมหิตมาแล้วเช่นกัน

ทางธรรมวินัยมีวิธีสั่งสอนและจับมาชูปให้เป็นคนดีได้โดยไม่ยากนัก แต่ต้องร่วมมือกันทั้งฝ่ายอาณาจักรและพุทธจักร เช่น เมื่อปี ๒๕๐๑ ในบางขวางมีนักโทษอยู่ประมาณ ๔,๐๐๐ คนเศษ พระพิมลธรรม สังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง ผู้อำนวยการใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ก็ได้พาพระวิปัสสนาจารย์ไปอบรมสั่งสอนชูปชีวิตนักโทษเหล่านั้นให้กลับกลายเป็นคนดีไปมากต่อมากแล้ว ได้ชูปไปแล้วประมาณ ๓,๐๐๐ คน และยังได้ชูปเรือนจำคลองเปรมอีกประมาณ ๗๐๐ กว่าคน นอกจากนี้ก็ได้ชูปนักโทษในเรือนจำต่างจังหวัดอีกก็มากอยู่

วิธีชูปคนชั่วให้เป็นคนดี เสกคนชั่วให้เป็นคนดีนั้น ถ้าทำถูกหลักแล้วไม่ใช่เป็นของยาก แต่ถ้าทำผิดหลักแล้ว แม้จะทำไปจนตายก็ไม่สามารถจะชูปให้ดีได้ ยิ่งชูปให้กล้าขึ้นไปกว่าเก่าเสียเข้าไป

วิธีที่จะชูปคนชั่วให้ดี ชูปคนดีให้วิเศษยิ่งๆ ขึ้นไปนั้น มีอยู่ทางเดียวเท่านั้น คือ เจริญวิปัสสนากรรมฐาน ดังพระบาลีในพระไตรปิฎกรับรองไว้ว่า

“เอกายโน อัม ภิกขเว มคโค สตุตตานํ วิสุทฺธิยา” เป็นต้น ถอดใจความว่า “คุณของท่านผู้เห็นภัยในวัฏฏสงสารทั้งหลาย ทางนี้คือวิปัสสนากรรมฐาน เป็นทางสายเอก เป็นทางเส้นเดียวเท่านั้นไม่ใช่ทาง ๒ แพร่ง ทางสายนี้ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อความบริสุทธิ์หมดจด เพื่อก้าวล่วงความโศกเศร้าเสียใจปริเทวนาการต่าง ๆ เพื่อดับทุกข์ดับโทมนัส เพื่อบรรลุ มรรค ผล นิพพาน” ดังนี้

ถ้าวิธีอื่นจากนั้นแล้ว ไม่สามารถจะปฏิวัติจิตใจที่โหดร้ายของมนุษย์ ให้กลับกลายเป็นดีได้เป็นแน่นอน พระพุทธเจ้าผู้เป็นจอมปราชญ์ เป็น ศาสตราเอกในโลก เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ได้ทรงค้นพบ ได้ ทรงทดลอง ได้ทรงพิสูจน์เห็นประจักษ์ชัดมาแล้ว จึงได้ทรงพร่ำสอนเป็น แบบฉบับไว้ และพระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ก็ทรงสอนโดยวิธีเดียวกันนี้

การเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ก็คือการเจริญสติปัฏฐาน ๔ การ เจริญสติปัฏฐาน ๔ ก็คือการบำเพ็ญภาวนากุศล การบำเพ็ญภาวนากุศล ก็คือการปฏิบัติตามทางสายกลาง ได้แก่มรรค ๘ การปฏิบัติตามมรรค ๘ ก็คือการดำเนินตามศีล สมาธิ ปัญญา การดำเนินตามศีล สมาธิ ปัญญา ก็คือความเป็นผู้ไม่ประมาท ความเป็นผู้ไม่ประมาท ก็คือความเป็นผู้มีสติ ดังบาลีว่า สติยา อวิปฺปวาโส อปฺปมาโท นาม การไม่อยู่ปราศจากสติ ชื่อว่า ความไม่ประมาท ดังนี้ ผู้ที่ไม่ประมาท ชื่อว่า เป็นผู้ปฏิบัติถูกต้อง ตามพระไตรปิฎก คือถูกทั้งพระสูตร ถูกทั้งพระวินัย ถูกทั้งพระอภิธรรม ดังมีหลักฐานยืนยันไว้ว่า

“สกลปี हि เตปิฏกं พุทฺธวณฺเณ อหริตฺวา กถิมานํ อปฺปมาท-
เมว โอตฺตตี”

จริงอยู่ พระพุทธพจน์จบทั้งพระไตรปิฎก ที่พระนักเทศน์นำมาชี้
แจงแสดงไขอยู่นั้น ย่อมรวมลงสู่ที่แห่งเดียวเท่านั้น คือความไม่ประมาท ดังนี้

แม้องค์สมเด็จพระชินสีห์ ก็ได้ทรงประมวลพระธรรม ๘๔,๐๐๐
พระธรรมชั้นดลงมาสู่ที่แห่งเดียว คือความไม่ประมาท ดังพระพุทธโอวาท
ครั้งสุดท้ายว่า

“อุปมาเทน สมปาเทถ”

“ท่านทั้งหลาย จงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม” ดังนี้

๖. ถามว่า พระพุทธองค์ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ ควรจะทรงสั่งสอนและบัญญัติไว้แต่ความดี แต่กลับทรงแสดงว่า มีกุศลแล้วก็ต้องมีอกุศล มีความดีแล้วก็ต้องมีความชั่ว ทางธรรมวินัยและทางโลกอธิบายไว้อย่างไร ทำไมจึงไม่บัญญัติแต่สิ่งที่ดี ๆ ไว้ ?

๖. ตอบว่า ความดี ความชั่ว กุศล อกุศล พระพุทธองค์มิได้ทรงบัญญัติขึ้นไว้ มิได้ทรงสร้างขึ้นไว้ เป็นของมีอยู่แล้วพร้อมกับโลก เกิดขึ้น ดุจมีดกับสว้าง ด่ากับขาว สูงกับต่ำ หญิงกับชาย เป็นต้น ซึ่งเป็นของมีคู่กันมาก่อนแล้ว แต่เพราะพระพุทธองค์เป็นมหาปราชญ์ฉลาดมาก จึงทรงทราบด้วยพระปรีชาญาณว่า สิ่งนี้เป็นบุญ สิ่งนี้เป็นบาป สิ่งนี้ดี สิ่งนี้ชั่ว สิ่งนี้เป็นบุญ สิ่งนี้เป็นกุศล ทรงทราบชัดทุกประการ เช่นทรงทราบว่า โลก โกรธ หลง นี้นำไปสู่อบายภูมิทั้ง ๔ คือ ๕ กุศลกรรมบท ๑๐ นำไปสู่สุคติ มีมนุษย์ เป็นต้น มหากุศลมีผลนำไปสวรรค์ กรรมฐาน ๔๐ นำไปพรหมโลก มรรค ๘ ใต้รูปนามเป็นอารมณ์ นำไปสู่พระนิพพาน เป็นต้นว่า

พระพุทธองค์ ได้ทรงทราบมาหมดทุกแง่ทุกมุมแล้ว จึงเป็นแต่ผู้บอกทางให้เท่านั้น มิใช่เป็นผู้บัญญัติแต่งตั้งความดี ความชั่วขึ้น เป็นผู้ชี้บอกทางแห่งความสุข ความทุกข์ให้ ดังบาลีว่า

อกุขาตาโร ตถาคตา

พระตถาคตเจ้าทั้งหลาย เป็นแต่ผู้บอก ส่วนการจะทำดีหรือจะทำชั่วนั้น เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล

๑. ถามว่า คนตายแล้วเกิดอีกหรือไม่ ถ้าเกิดอะไรเป็นผู้ไปเกิด ?

๑. ตอบว่า ปัญหาที่กล่าวตามสมมติสัจจะ คือสภาพที่เชื่อว่าคนนั้นสมมติขึ้นจากการประชุมพร้อมของธรรมกลุ่มหนึ่ง อันมีจิต เจตสิก และรูป ได้แก่ อุเบกขาสันตிரณจิต ๒ ดวง อัญญสมานาเจตสิกประกอบ ๑๐ ดวง (เว้น วิริยะ ปิที จันทะ) หรือมหาวิบากจิต ๘ ดวง เจตสิกประกอบอย่างมาก ๓๓ ดวง คือ อัญญสมานาเจตสิก ๑๓ ดวง โสภณเจตสิก ๒๑ ดวง (เว้น วิรติ ๓ อัปปมัญญา ๒) และกัมมชรูป เมื่อจิตแต่ละดวง พร้อมด้วยเจตสิกประกอบ และกัมมชรูปประชุมพร้อมกัน ก็ชื่อว่า คนเกิด เมื่อจิต เจตสิก และรูปที่ประชุมกันอยู่สลายจากกัน ก็ชื่อว่า คนตาย ฉะนั้น ถ้ากล่าวตามปรมาตตสัจจะแล้ว คนเกิดไม่มี คนตายไม่มี มีแต่สภาวะธรรมกลุ่มหนึ่ง อันมีปัจจัยปรุงแต่งให้ประชุมกันเกิดขึ้น ก็เกิดขึ้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ตั้งอยู่ชั่วขณะหนึ่ง เมื่อสิ้นเหตุ ปัจจัยแล้วก็สลายไปเป็นธรรมคา

แต่เมื่อกล่าวตามสมมติสัจจะ คนเกิดก็ย่อมมี คนตายก็ย่อมมี ปัญหาว่า “คนตายแล้วเกิดอีกหรือไม่” นั้น อาจกล่าวได้ว่า ถ้าผู้นั้นยังไม่สิ้นกิเลสตัณหา มีอุปาทานยึดมั่นอยู่ ตายแล้วก็เกิดอีก ดังที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในปัจจุสมุปปาทวา

อวิชชาปจฺจยา สังขารา ความไม่รู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง เป็นเหตุให้เกิดสังขาร

สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ สังขารคือ ปุณฺณาสังขาร (เจตนา ในมหากุศลจิต และรูปกุศลจิต เว้นอกุญฺญากุศล) อปุณฺณาสังขาร (เจตนาในอกุศลจิต) อาเนยฺยาสังขาร (เจตนาในอรุปกุศลจิต) เป็นเหตุให้เกิดวิญฺญาณ

ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ความใคร่ในอารมณ์เป็นเหตุให้เกิด
อุปาทาน

อุปาทานปจฺจยา ภโว ภพมีเพราะอุปาทานเป็นปัจจัย อุปาทาน
นั้นมีอยู่ ๔ คือ ๑. กามอุปาทาน ความยึดมั่นในวัตถุทางทั้ง ๖ มีรูปารมณ์
เป็นต้น ๒. ทิฏฐุปาทาน ความยึดมั่นในความเห็นผิด มีนียตมิจาทิฏฐิ
เป็นต้น ๓. สิลฺลพัตตูปาทาน ความยึดมั่นในการปฏิบัติผิด มีการปฏิบัติ
ผิดเยี่ยงสุนัขและโค เป็นต้น ๔. อัตตวาทูปาทาน ความยึดมั่นในขั้นของ
ตนและของคนอื่น ได้แก่สํกกายทิฏฐิ เป็นต้น อุปาทาน คือความยึดมั่น
ดังกล่าวมานี้เป็นเหตุให้เกิดภพ

ภวปจฺจยา ชาตี กัมมภาวะเป็นเหตุให้เกิดชาติ คือ โลภียวิปากจิต
เจตสิก รูป

รวมความว่า บุคคลใดยังละกิเลสตัณหาอุปาทานไม่ได้ ตายแล้ว
ย่อมเกิดอีก ถ้าบุคคลใดละกิเลสตัณหาอุปาทานได้แล้ว ตายแล้วก็ไม่ต้อง
เกิดอีก ดังพระพุทธภาษิตว่า

อวิชฺชาเย เตวฺว อเสสวिरาคานิโรธา สงฺขารานิโรธา
สังขารจะดับไปได้ ก็เพราะอวิชชาดับไปโดยไม่มีเหลือนั่นเอง

๖ ล ๖

๖ ล ๖

ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรธา ตัณหาตັบ อุปาทานกิตັบ

อุปาทานนิโรธา ภวนิโรธา อุปาทานตັบ ภพกิตັบ

ซึ่งรวมความว่า บุคคลใดละกิเลสตัณหาอุปาทานได้ ตายแล้วก็ไม่
ต้องเกิดอีก

ปัญหาที่ว่า “ผู้ที่ยังต้องเกิดอีกนั้นอะไรเป็นผู้ไปเกิด ? ”

ขั้น ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เกิดขึ้นในภพ
ใด ก็ดับหมดสิ้นในภพนั้น ไม่สามารถจะสืบต่อไปในภพหน้าได้อีก สภาพ
ที่จะสืบต่อข้ามภพข้ามชาติได้ ก็มีแต่เฉพาะวิบากของกรรมเท่านั้น ดัง
พระพุทธภาษิตที่ว่า

ภวปัจจัยาชาติ ภวะสภาพที่นำเกิดก็คือ กัมมภาวะ ได้แก่เจตนา
ในอกุศลจิต ๑๒ ในโลกียกุศลจิต ๑๗ นั้นเอง ก่อให้เกิดวิบากขึ้น

จริงอยู่ เจตนาในกุศล อกุศล เหล่านี้เกิดขึ้นในภพใด ก็ดับไป
ในภพนั้นเช่นเดียวกัน แต่วิบากของเจตนาเหล่านี้แหละที่ก่อให้เกิดภพ
ชาติต่อไป อุปมาเหมือนเสียงที่ส่งจากเครื่องส่งวิทยุกระจายเสียง กล่าวคือ
เสียงที่มีผู้พูดอยู่ที่สถานีส่งวิทยุกระจายเสียง ก็ตั้งอยู่ที่สถานีนั่นเอง หาได้
เที่ยวแผ่ไปตามบ้านของผู้รับวิทยุไม่ หากแต่เสียงที่พูดนั้นก่อให้เกิดคลื่นขึ้น
และคลื่นนี้ย่อมแผ่ไป บ้านใดที่มีเครื่องรับวิทยุเปิดรับคลื่นไว้ตรงกันกับคลื่น
ที่ส่ง เมื่อคลื่นที่ส่งได้กระทบกับเครื่องรับแล้วก็เกิดเป็นเสียงดังขึ้นอีก
เสียงที่เกิดดังขึ้นนี้ แท้จริงไม่ใช่เสียงที่สถานีส่ง เพราะเสียงที่สถานีส่ง
ก็ตั้งอยู่ที่สถานีนั่นเองดังกล่าไปแล้ว แต่จะว่าเสียงที่เกิดขึ้นใหม่นี้ไม่เนื่องมา
จากเสียงที่สถานีส่งก็ว่าไม่ได้ ข้อนั้นฉันใด บุคคลที่ตายในภพหนึ่ง รูปนาม
ของบุคคลผู้นั้นก็ดับหมดสิ้นในภพนั้น บุคคลที่เกิดขึ้นใหม่ในภพใหม่ก็มีรูป-
นามเกิดขึ้นใหม่ แต่จะว่ารูปนามทั้ง ๒ นี้ ไม่เกี่ยวเนื่องกันก็ว่าไม่ได้ กรรม
ทั้งหลายที่รูปนามเก่าสร้างไว้ รูปนามใหม่ก็ต้องรับสนองต่อไป ฉะนั้น
ถ้าผู้ใดรู้ตัวว่ายังละกิเลสตัณหาอุปาทานไม่ได้ ก็ควรจะรู้แน่ๆ ตนจะต้อง
เกิดอีก และควรจะห่วงรูปนามที่เกิดใหม่อันจะต้องรับสนอง ผลของกรรม
ต่อไป ก็ควรประกอบแต่กรรมดี เพื่อความสุขของรูปนามที่จะเกิดขึ้น
ต่อไป

เป็นอันสรุปได้แล้วว่า คนตายแล้วเกิดอีกแน่นอน ผู้ที่นำไปเกิดเป็นดังนี้ คือ

ปฏิสนธิมีอยู่ ๔ คือ อบายปฏิสนธิ ๑ กามสฤติปฏิสนธิ ๑
 รุปาวจรปฏิสนธิ ๑ อรุปาวจรปฏิสนธิ ๑

๑. จิตเป็นอกุศลวิบาก อุเบกขาสันตிரณะ ๑ นำไปเกิดในอบาย-
 ภูมิ ๔

๒. จิตเป็นกุศลวิบาก อุเบกขาสันตிரณะ ๑ นำไปเกิดในกาม-
 สฤติภูมิ ๒ คือ ในมนุษย์ แต่เป็นคนพิการต่างๆ เช่น บอด หนวก ไม้
 เป็นต้น ๑ เกิดในจตุตถหาราชิกา เป็นวินิปาติกาสูร ๑

๓. มหาวิบาก ๘ ดวง นำไปเกิดในกามสฤติภูมิ ๗

๔. จิตที่เป็นปฐมฌานวิบาก นำไปเกิดในปฐมฌานภูมิ ๓ คือ
 พรหมปาริสัชช พรหมปุโรหิต มหาพรหม

๕. จิตที่เป็นทุติยฌานวิบากและตติยฌานวิบาก นำไปเกิดใน
 ทุติยฌานภูมิ ๓ คือ ปริตตาภา อัมปมาณาภา อาภัสสรา

๖. จิตเป็นจตุตถฌานวิบาก นำไปเกิดในจตุตถฌานภูมิ ๓ คือ
 ปริตตาสุภา อัมปมาณาสุภา สุภกิณณา

๗. จิตเป็นปัญจฌานวิบาก นำไปเกิดในจตุตถฌานภูมิ ๒ คือ
 เวหฬผละ อสัณฺณสัจจ

๘. ปฐมอรุปวิบากเป็นต้น นำไปเกิดในอรุปภูมิ

ได้ตอบปัญหาธรรมของนักศึกษามาเป็นจำนวน ๗ ข้อ พร้อมทั้ง
 หลักฐาน ตัวอย่าง เหตุผล ก็นับว่าสมควรแก่เวลาแล้ว
 ขอยุติไว้เพียงเท่านี้.

คตธรรม

ของ

พระราชสิทธิมนี (โชดก ป. ๕)

๑. เสียดละ	๒. สามัคคี	๓. มีสัจจะ
๔. มัวนัย	๕. ใจเยือกเย็น	๖. เป็นบัณฑิต
๗. จิตสุต่าย	๘. คลายทิฏฐิ	๙. ดำริชอบ
	๑๐. กอปรกุศล
ผลอนันต์	

